

DİMYAT

(دميّاط)

Aşağı Mısır'da şehir
ve bu şehrin merkez olduğu il.

Dükkâlî, Abdülganî ed-Dihlevî el-Medene'nî'den; Mekke'de Hanbelîler'in müftüsü olan Muhammed b. Abdullah b. Humeyd, Mâlikîler'in müftüsü Hüseyin b. İbrâhim el-Ezherî, Hanefî fakihî Cemâl b. Ömer el-Mekkî gibi âlimlerden ders aldı. Bir müddet Mısır'da yaşadığı da söylenmektedir. Fıkıhta Mâlikî olan ve Şâzelî tarikatına mensup bulunan Dimnâtî 28 Rebûlâhir 1306'da (1 Ocak 1889) Merakes'te vefat etti.

Eserleri. Çoğu önemli hadis şerhlerinin birer cilt halindeki ihtisarından ibaret olan çalışmalarının belli başlıları şunlardır: 1. *Nef'ü Kütü'l-muğtezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî* (Kahire 1289). Süyûtî'nin, Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şahîh*'ine yaptığı *Kütü'l-muğtezî* adlı şerhin muhtasarıdır. 2. *Eclâ mesânidi 'ule'r-rahmân fi 'alâ esânidi 'Alî b. Süleymân* (Kahire 1298). Kendilerinden hadis öğrendiği hocaları ile onlardan rivayet ettiği hadislerle ve *Kütüb-i Sitte*'nin senedlerine dair bilgiler ihtiva eden eserin baş tarafında kendi biyografisi de yer almaktadır. 3. *Hulâ nühûri hûri'l-cinân fi hazâ'iri'r-rahmân* (Kahire 1298). Hz. Peygamber'e yazılan mehiyeleri ihtiva etmektedir. 4. *Rûhu'l-Tevşîh* (Kahire 1298). Süyûtî'nin *et-Tevşîh 'ale'l-Câmi'i's-şahîh* adlı *Şahîh-i Buḥârî* şerhinin muhtasarı olup 1294 (1877) yılında tamamlanmıştır. 5. *Derecâtü Mirkâtü's-su'ûd ilâ Süneni Ebî Dâvûd* (Kahire 1298). Süyûtî'nin *Mirkâtü's-su'ûd*'unun muhtasarı olan bu eserini de 1877 yılında tamamlamıştır. 6. *Ğurretü eşhûri'l-envâr bi-şerhi manzûmeti Ezhûri'l-ezhâr* (Kahire 1298). *Vaz**, *makûlât**, sarf, nahiv ve belâgat ilimlerine dair kendi eserinin kısa bir şerhi olup 1297'de (1880) tamamlanmıştır. 7. *Veşyü'd-Dibâc 'alâ Şahîhi Müslim b. Haccâc* (Kahire 1299). Süyûtî'nin *ed-Dibâc*'ının muhtasarıdır. 8. *Nûrû Mişbâhi'z-zücâce 'alâ Süneni İbni Mâce* (Kahire 1299). Süyûtî'nin *Mişbâhu'z-zücâce* adlı eserinin özeti mahiyetindedir. 9. *'Arfû Zehrî'r-rübâ 'ale'l-Müctebâ* (Kahire 1299). Süyûtî'nin, Nesâî'nin *es-Sünen*'ine yaptığı *Zehrî'r-rübâ* adlı şerhin özetinden ibarettir. 10. *en-Naşıhatü't-tâmme li'l-ḥalîkatî'l-âmmе* (Kahire 1899). Müellifin bazı vaazlarını ihtiva etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 527-528; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-fehâris*, I, 176-177; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 776; Brockelmann, *GAL*, II, 636; *Suppl.*, II, 737; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VII, 103-104; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), IV, 292.

M. YAŞAR KANDEMİR

Nil deltasında doğu kolu ile Menzele gölü arasında, 13 km. güneyde yer almaktadır. İlkçağ'dan itibaren Mısır'ın iktisadî, ticarî ve sınaî bakımından önemli bir limanı olan Dimyat Mısır halk lehçesinde Dumyat olarak anılır; Batı diillerinde ise Damiette şeklinde yazılır. Kıptî kaynaklarına göre Tamiat veya Tamiatî'den gelen bu ad, efsanevî kahraman Uşmûn b. Misrayim'in oğlunun ismine dayanır. Dimyat'ın İslâm öncesi devri hakkında fazla bilgi yoksa da İslâm fetihinden önce buranın önemli bir liman ve şehir olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim milâttan önce 322'den sonra İskenderiye'nin gelişerek Dimyat'a rakip olduğu bilinmektedir.

Dimyat'ın İslâm ordularınca fethinin, Amr b. Âs'ın emri üzerine Mikdâd b. Esved tarafından gerçekleştirildiği rivayet edilir. Fetihten sonra kısa sürede bir İslâm şehri haline gelen Dimyat'a bazı Arap kabileleri yerleştirildi. Zamanla bilhassa dokumaları ile ünlü bir ticaret merkezi oldu. Şehir düz ve açık arazide bulunduğu, Akdeniz'e yakın ve Mısır'ın giriş kapılarından biri olduğu için İslâm hâkimiyeti devrinde sık sık istilâ ve hücumlara uğradı. Özellikle Bizans ve Haçlı ordularının işgal ve saldırıları şehrin tahribine yol açtı. 90 (708-709) ve 121 (739) yıllarında, ayrıca milâdî IX. yüzyılın başında denizden gelen hücumlar şehri sarstı. Zilhicce 238'deki (Mayıs 853) saldırının ardından Halife Mütevekkil-Alellah Dimyat'ı tahkim için bir kale inşasını emretti. Ayrıca burada Akdeniz kıyılarını korumak için tahkimat yapıldı. Uzun süren barış döneminden sonra şehir 357'de (968) yeniden Bizanslılar'ın saldırılarına uğradı. 550'de (1155) Sicilya'dan gelen Normanlar tarafından tahrip ve yağma edildi.

Dimyat, bölgede yerleşmeye çalışan Haçlılar ve müslümanlar arasındaki savaşlarda Mısır'ın kilidi olarak önemli rol oynadı. Fâtımîler'in son döneminde ve Eyyübîler devrinde buraya yönelik saldırılar arttı. Kudüs Kralı I. Amaury'nin Bizanslılar ile birlikte Rebûlevvel 565'te (Aralık 1169) Dimyat'a karşı giriştiği harekât başarısızlıkla sonuçlandı. İkinci sefer 615-618 (1218-1221) yıllarında Kudüs Kralı Jean de la Brienne tarafından I. el-Melikü'l-Âdil, ardından da el-Meli-

kü'l-Kâmil'e karşı yapıldı ve şiddetli hücumlara hedef olan Dimyat ele geçirildi. Ancak bir süre sonra el-Melikü'l-Kâmil burayı geri almayı başardı. Safer 647'de (Mayıs 1249) Fransa Kralı IX. Saint Louis kumandasındaki Haçlılar tarafından tekrar işgal edildi. Fakat sonradan esir düşen Saint Louis'nin fidyesi olarak ertesi yıl müslümanlara geri verildi. Mısır'da hâkimiyetin Bahriyye Memlûkleri'ne geçtiği bu sırada Memlûk ileri gelenleri, sürekli saldırılara hedef teşkil eden Dimyat'ın askerî üs olma özelliğini ortadan kaldırmak için 648'de (1250-51) şehri kalesi, duvarları ve tahkimatı ile birlikte tamamen yıktırdılar. Burada sadece bir camiye bıraktılar. Ancak daha sonra yıkılan şehrin güneyinde müstahkem olmayan, aynı adla yeni bir yerleşme yeri teşekkül etmeye başladı. Bu arada Sultan I. Baybars da (1260-1277) Nil'in Dimyat ağzına gemilerin geçemeyeceği şekilde engel koydurdu; daha önceki devirlerde Nil'in girişi zincirle kapatılmaktaydı. Yeni Dimyat zamanla genişleyerek eski şehirle birleşti.

Dimyat Ortaçağ'da önemli bir dokuma sanayii merkezi durumundaydı. Dimyâtî denilen keten bezleri, pamuk ve ipek dokumaları bütün İslâm âleminde tanınmıştı. Mensucat sanayii Fâtımîler devrinde en üst seviyeye ulaştı. İmalâthanelerde hıristiyanlar çalıştırılıyordu. Ayrıca balıkçılık, çömlekçilik ve tarım ürünü pirinç çok önemliydi. Fakat şehrin tahribi bütün bu sanayiinin çöküşüne ve gerilemesine yol açtı.

Mısır'ın 1517'de Osmanlılar tarafından alınması ile Dimyat da Osmanlı idaresi altına girmiş oldu. Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında burayı gören Pîrî Reis, Dimyat'a Nil ağzından girilmek suretiyle ulaşabildiğini, bundan sonra Kahire'ye kadar gemilerle gidildiğini belirtir. Buna göre Memlûk hâkimiyetinin sonlarında veya Osmanlı idaresinin ilk dönemlerinde liman ağzının temizlendiği ve gemilerin geçişinin sağlandığı söylenebilir. Pîrî Reis, Nil'in ağzından girişte sağ tarafta bir burç olduğunu, meyve bahçeleri içindeki Dimyat'ın ise nehrin sol yanında güneyde yer aldığını yazar (*Kitâb-ı Bahriyye*, s. 720). Bundan sonra Dimyat askerî ve ticarî öneme sahip bir liman özelliği kazandı. Mısır - İstanbul bağlantısı üzerinde ticarî önemi gittikçe arttı ve buradan elde edilen gümrük gelirleri hayli yüksek rakamlara ulaştı. 1572'de bir sancak merkezi haline getirildi. İskenderiye, Dimyat, Reşid gibi şehirlerin sancak olmalarında, Akdeniz li-

DİMYAT

manlarının güvenliğini sağlamak, tüccar ve yolcu gemilerini korsanlardan korumak, İstanbul, Anadolu ve Rumeli'ye gidecek zahire yüklü gemileri korsanlardan ve yabancı taarruzundan muhafaza etmek düşüncesi rol oynamıştı. XVII. yüzyılın ikinci yarısına doğru kalabalık bir ticaret merkezi haline gelen şehir fizikî bakımdan da büyümüşü. Nitekim bu sıralarda şehri gören Evliya Çelebi, nüfusu çok abartmakla birlikte yapıları ve durumu hakkında dikkate değer bilgiler verir. Ona göre Nil'in kenarında büyük bir şehir olan Dimyat'ta irili ufaklı 7600 ev, kırk mahalle, 260 sokak, 150 kadar cami ve mescid, 2060 dükkân, seksen altı mektep, dört hamam, on sekiz han, otuz iki kahvehane vardı. Bu rakamlara dayanarak şehrin 30.000 civarında nüfusa sahip orta büyüklükte bir yerleşme merkezi haline geldiği söylenebilir. Evliya Çelebi'nin şeyhülbeled defterinden hareketle burada "3 kere 100.000" (300.000) kişinin yaşadığını yazması doğru olmamalıdır. Evliya Çelebi ayrıca şehirde yedi hıristiyan, bir yahudi, bir kıptî mahallesinin olduğunu, Ermeni ve Avrupalı tüccarların sürekli gelip gittiklerini, gayri müslimlere ait yedi kilise ve 600 hânenin (yaklaşık 3000 kişi) bulunduğunu da belirtir. Bu dönemde şehirdeki en önemli ekonomik faaliyeti ticaret ve dokumacılığın teşkil ettiğini yazan Evliya Çelebi, dokumacı esnafına ait 600 işletmede kıymetli Dimyat alacasının dokunduğunu, özellikle pirinç ticaretinin çok önem kazandığını ve 140 dükkânın bu işle uğraştığını, ayrıca balıkçılığın da ekonomik hayatta rol oynadığını yazar. Onun belirttiğine göre Nil kenarında büyük ve süslü konakları bulunan şehrin sokakları daima kalabalıktı. Dokumacı ve tüccarlar dışındaki halk başlıca geçimini pirinç, şeker ve balıktan sağlıyordu. Gemilerle gelen mallar gümrük ve ağa sarayının önündeki meydana yığılırdı; pirincin çoğu ise İstanbul'a saraya yollanırdı (*Se-yahatnâme*, X, 736-749).

Evliya Çelebi'nin, tüccarları olmasına rağmen yabancı devletlere ait bir balyosun bulunmadığını belirttiği Dimyat'a birçok Avrupalı seyyah da geldi. Bunlar özellikle limanın önemini vurgulayarak ticaretin büyük ölçülere ulaştığını yazarlar. 1676'da Vansleb, 1717'de Paul Lucas, 1730'da Granger, 1738'de İngiliz Richard ve Venture de Paradis bu seyyah ve yazarların en önemlilerindedir. Vansleb, irili ufaklı 500 geminin Anado-

lu'ya ve İstanbul'a sürekli pirinç taşıdığından bahseder. Dimyat dışarıdan gelen ve Mısır içine sevkedilen mallar için de bir antrepo özelliği taşıyordu. Mesele 1723 yılında Mısır'daki kıtlık sırasında Akdeniz limanlarından tedarik edilen zahire İskenderiye ve Dimyat iskelelerine getirilerek dağıtılmıştı.

1730'da şehir, Mısır'a göç eden Şam hıristiyanlarının yerleştikleri alanlar arasında yer aldı ve böylece ticaret hayatına yenilik geldi. XVIII. yüzyılda Dimyat'ın Doğu Akdeniz limanları ve Avrupa şehirleriyle (özellikle Fransa, İtalya) işlek bir ticareti mevcuttu. Mısır arşivlerindeki Osmanlı irad ve gümrük defterlerinin verilerine göre Dimyat'ın Mısır hazinesine gelirleri 1108'de (1696) 49 kese 19.210 kuruş iken bu meblağ artarak 1197'de (1782-83) 62 kese 14.530 kuruşa ulaşmıştı. Dimyat pirinci İstanbul'a, Anadolu'ya, Rumeli'ye satılır, Avrupa ülkelerine ihraç edilirdi. 1772-1776 yıllarında Bulutkapan Ali Bey (Ali Bey el-Kebîr) ve Ebû'z-Zehab Muhammed Bey isyanları döneminde Dimyat önemli günler yaşadı. Dimyat'tan ihracatın yasaklanması ve Avrupa gemilerinin gelişine engel olunması Fransa konsolosunun itirazına yol açmıştı.

1798'de Fransa'nın Mısır'a saldırısı esnasında Dimyat yine önemli siyasî olaylara sahne oldu. Fransızlar aynı yıl Dimyat'ı alarak Mısır topraklarında ilerlediler. Napolyon'un Fransa'ya dönüşünden sonra Ekim 1799'da Kléber buradan karaya çıkan Osmanlı kuvvetlerini yendiyse de daha sonra İngilizler Dimyat'ı işgal edip Osmanlılar'a geri verdiler. 1801-1805 yılları arasında Mısır'ın karışık siyasî döneminden Dimyat da etkilendi. Kavalalı Mehmed Ali'nin (Paşa) son Osmanlı valileriyle mücadeleleri sırasında Vali Hüsrev Paşa Temmuz 1803'te kaçarak Dimyat'a sığınmış ve şehri tahkim etmişse de yakalanıp Kahire'ye götürülmüştü.

1819'da Mahmüdiye Kanalı'nın açılmasından sonra Nil ticareti önemli ölçüde İskenderiye'ye geçti. Dimyat ise Suriye ve Filistin'le olan ticaretteki yerini koruyabildi. Mehmed Ali Paşa devrinde 1840'ta Dimyat'ın nüfusu 25-30.000 civarındaydı. 1879 sayımında 32.000 olan nüfus 1947'de 53.625'e ulaştı. Abbas Paşa'nın valiliğinde Dimyat'ta imar faaliyetleri bulunuldu. Askerî kışlalar, okullar, gümrük binaları yapıldı.

Günümüzde Dimyat Limanı'nın önemli daha da artmıştır. Şehirde dokuma ve

deri işleri, balıkçılık, konservecilik, pamuk sanayii önemli yere sahiptir. Dimyat ilinin yüzölçümü 589 km², nüfusu 808.000'dir (1990). Dimyat şehrinde güzel camiler mevcuttur. En eski cami Ebû'l-Meâtî Camii'dir (Fâthî Camii). Şehrin nüfusu 1985'te 118.000 idi.

Türkiye'de halk arasında Dimyat adı bir deyimde (Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak) tarihî ve ticarî özelliğini aksettirir şekilde hâlâ yaşamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrizî, *el-Hıtağ*, I, 213 vd.; Yâkût, *Mu'ce-mü'l-büldân*, II, 602 vd.; IV, 58; Ahmed b. İbrâhim el-Hanbelî, *Şifâ'ü'l-kulûb fî menâkıbü Benî Eyyûb*, Bağdad 1978, s. 302-309; Pirî Reis, *Kitâb-ı Bahriyye* (nşr. F. Kurdoğlu — H. Alpagot), İstanbul 1935, s. 720-721; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, X, 736-749; Venture de Paradis, *Observations sur l'échelle de Damiette*, Paris 1784; Vâsif, *Tarih* (İlgürel), s. 267-270; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âsâr*, Bulak 1297, IV, 68; Cevdet, *Tarih*, III, 294; VII, 59, 233 vd.; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtağ't-Tevfiküyye*, Kahire 1306, XI, 36-57; Cemâleddin eş-Seyyâl, *el-Mücmel fî târîhi Dimyât*, İskenderiye 1949; Ahmed b. Zeynî Dahlân, *el-Fütühâtü'l-İslâmiyye*, Kahire 1968, II, 6-19; Albert Hourani, "The Syrians in Egypt in the Eighteenth and Nineteenth Centuries", *Colloque international sur l'histoire du Caire*, Berlin 1969, s. 221 vd.; Ahmed Muhtâr el-Abbâdî — Seyyid Abdülazîz Sâlim, *Târîhu'l-bahriyyeti'l-İslâmiyye fî Mısır ve's-Şâm*, Beyrut 1981, s. 46-49; Abdurrahman er-Râfîî, *Târîhu'l-hareketi'l-kavmiyye fî Mısır*, Kahire 1981, I, 223-224, 233-236; Selâm Şâfîî Mahmûd, *Ehlü'z-zimme fî Mısır*, Kahire 1982, s. 150-152; Seyyid Muhammed eş-Seyyid, *XVI. Asırda Mısır Eyâleti*, İstanbul 1990, bk. İndeks; Georges Salmon, "Rapport sur une mission à Damiette", *BIFAO*, II (1901), s. 71-89; A. Rémondon, "A propos de la menace byzantine sur Damiette sous la règne de Michel III", *Byzantion*, sy. 23, Bruxelles 1953, s. 245-250; Abdülvehhâb Bekr, "Minâ'ü Dimyât ve devruhü fil-'alâkâti't-ticâriyye beyne Mısır ve bilâdi'l-Leyfâne hilâle'l-karni's-şâmin 'aşer", *el-'Uşûr*, I/2, Kahire 1986, s. 189-198; C. H. Becker, "Dimyat", *IA*, III, 589-590; P. M. Holt, "Dimyât", *EI²* (Fr.), II, 300; *ABR*, VII, 280.

ATILLA ÇETİN

DİMYÂTÎ, Abdülmü'min b. Halef

(عبدالمؤمن بن خلف الدمياطي)

Ebû Muhammed Şerefüddîn
Abdülmü'min b. Halef
b. Ebi'l-Hasen ed-Dimyâtî
(ö. 705/1306)

Muhaddis.

613 yılı sonlarında (Mart 1217) Mısır'da Tinnis ile Dimyat arasındaki Tüne adasında doğdu. Bu sebeple Tünî nisbesiyle de bilinir. Ayrıca onun Ebû Ahmed